

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу Д 13.23.675 диссертациялык кеңештин эксперттик комиссия мүчөсү Ш.Ж. Курманкуловдун 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн берилген **Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы»** деген темадагы диссертациясына жазган

К О Р У Т У Н Д У С У

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү мен **Ш. Ж. Курманкулов** изденүүчү **Кадырова Тойжан Рыскуловна** тарабынан жазылган **13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)** адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн берилген *«Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы»* аттуу темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй *чечимге келдим:*

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Кадырова Тойжан Рыскуловна тарабынан берилген *«Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы»* аттуу темадагы кандидаттык диссертациясы, диссертациялык кеңештин *профилине туура келет*. Бул илимий иште 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү окутуунун теориясы жана методикасы боюнча илимий изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

2. Илимий иштин максаты катары келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасын

иштеп чыгуу жана анын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу аныктоо каралган.

3. Изилдөөнүн милдеттери. Диссертациядагы коюлган максаттар төмөнкү *милдеттерди* аткаруу менен чечилген:

1. Жогорку окуу жайларда келечектеги физика мугалимдерин даярдоонун теориялык жана практикалык аспектилерин анализдөө.
2. Келечектеги физика мугалимдеринин таанып-билүү ишмердүүлүгүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасын иштеп чыгуу.
3. Келечектеги физика мугалимдеринин таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүү үчүн дидактикалык материалдарды иштеп чыгуу.
4. Физиканы окутууда студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүү методикасынын эффективдүүлүгүн педагогикалык экспериментти жүргүзүү менен аныктоо каралган.

Диссертациялык иштин **изилдөө объектиси** катары жогорку окуу жайларда келечектеги физика мугалимдерин даярдоо процесси каралган.

4. Изилдөөнүн предмети: келечектеги физика мугалимдерине молекулярдык физиканы окутуунун мисалында алардын окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасын иштеп чыгуу.

Бул 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча изилдөөнүн талаптарына толугу менен жооп берет.

Диссертациялык темага байланыштуу илимий иштерди жүргүзүүдө төмөнкүдөй *илимий методдор колдонулган*: теориялык-изилденүүчү проблема боюнча психологиялык-педагогикалык, методикалык адабияттарды талдоо, логикалык ой жүгүртүү, салыштыруу, абстракциялоо, сурамжылоо, идеалдаштыруу, пикир алмашуу, алдыңкы тажрыйбаларды пайдалануу, эксперимент, педагогикалык тажрыйбаларды анализдөө жана жалпылоо.

Бул, 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча изилдөө методдорунун талаптарына туура келет.

5. Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Диссертациянын кириш бөлүгүндө көрсөтүлгөндөй Билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясында: «...билим берүү уюмдарында компетенттүү адистерди даярдоонун сапатын конкреттүү жакшыртуу; билим берүү системасындагы инсандын мотивациялык чөйрөсүнүн өнүгүшүнө, өсүшүнө багытталган ар тараптуу иштерди жакшыртуу...» деп белгиленген. Өз учурунда физик студенттердин билим сапатын жакшыртуунун фундаментталдык негиздеринин бир катары окуу–таануу ишмердүүлүгүн мотивин жогорулатуу караса болот. Ошондой эле билим берүү уюмдарында компетенттүү адистерди даярдоонун сапатын жакшыртуу жана билим берүү системасындагы инсандын мотивациялык чөйрөсүнүн өнүгүшүнө, өсүшүнө багытталган ар тараптуу жакшыртуу иштери болуу керек деген милдетти жетекке алган.

Диссертацияда жогорку окуу жайларынын физика адистигинин студенттери физиканы өздөштүрүүдө айрым маселелер аныкталган. Мисалы, студенттер молекулярдык физика бөлүмүнүн таанып-билүүчүлүк максатына, илимий мазмунуна жана алардын практикалык аспектисине терең маани беришпейт. Натыйжада жогорку окуу жайларында физика адистигинде окуган студенттер молекулярдык физика боюнча кубулуштарды терең ачык бере алышпагандыгы, билимдери жана көндүмдөрү толук жана даана эместиги аныкталган. Бул маселенин түпкүрүндө студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн мотивациясынын атайын изилденбегендиги менен түшүндүрүлөт. Ошондуктан, диссертация каралып жаткан жогорку окуу жайларында келечектеги физика мугалимдерин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүү маселеси актуалдуу болуп саналат.

Ошондуктан жогорудагы айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан аткарылган илимий изилдөө иш актуалдуу жана өз убактысында көтөрүлгөн маселеге арналган.

6. Илимий жыйынтыктар. Диссертациялык иште физиканы окутуунун теориясы жана методикасы илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү төмөндөгүдөй

жаңы илимий негизделген теориялык жана практикалык жыйынтыктар келтирилген:

1-жыйынтык корутунду. Келечектеги физика мугалимдерине молекулярдык физиканы окутуунун педагогикалык теориядагы жана практикадагы абалдарын талдоо ишке ашырылды. Студенттердин негизги ишмердүүлүгү болуп саналган окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мүнөзү, анын жүрүшү жана жыйынтыгы окуу мотивдери менен аныкталары белгиленди.

Мында изденүүчү илимий булактарга талдоо жүргүзүү менен студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн жүргүзүүдө алардын инсандык өнүгүшү көбүнчө алардын өздүк мотивине түздөн-түз көз каранды боло турганын тастыктаган. Жалпы республикалык тестти жүргүзүүнүн көрсөткүчтөрүнүн анализинин өзгөчөлүктөрүн белгилеген: а) жалпы тестке катышкан бүтүрүүчүлүрдү үлүшүнүн төмөндөөсүн; б) физика предметин тандаган бүтүрүүчүлөрдүн дагы үлүшүнүн төмөндөөсүн; в) физика боюнча тестти тапшыргандардын алтымыш процентке чукулу босого баллга жетише алышпагандыгын белгилеген.

Окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациялык негизин окуу процессине катышып жаткан студенттердин таануу кызыгуусу жана эрк касиети менен байланыштуу экендигин көрсөткөн. Студенттердин окуу – таануу ишмердүүлүгүн когнитивдик ишмердүүлүккө (ишмердүүлүктүн “тышкы” мүнөзү) жана баалуулук маңыздык ишмердүүлүккө (ишмердүүлүктүн “ички”) ажыратпоону жана окуу-таануу ишмердүүлүгүн натыйжасы мотивациянын деңгээлинен көз каранды деп белгилеген. Студенттердин мотивациялык деңгээлин жогорулатууну төрт багыттуу кырдаал жаратуу менен боло турганы белгиленген (окутуучунун жана студенттин субъектик тажрыйбасынан, массалык маалымат каражаттарын, илимий-популярдуу, көркөм адабият жана искусстволук чыгармалардын жардамы аркылуу, жана ошондой эле проблемалык эксперименттин жардамы менен). Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн ички мотивациясы төрт фактор менен (натыйжалардын деңгээли, өзүн-өзү сыйлоонун өзгөрүшү,

жеке жөндөмдүүлүгүнүн өнүгүшү жана жаңы жеке артыкчылыктардын пайда болушу) аныкталаарын көрсөткөн.

2-жыйынтык корутунду. Студенттердин молекулярдык физиканы окуп үйрөнүүдөгү окуу-тануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын калыптандыруунун жана ички мотивациянын факторлорун аныктоонун негизинде студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы иштелди. Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методдорунун бири катарында электрондук берүү ресурстарын натыйжалуу колдонуу белгиленди.

Диссертант бул бөлүмдү аткарып студенттердин окуу-таануу мотивациясын өркүндөтүүдө илимий педагогикалык изилдөөнүн теориялык, методологиялык негиздерин

- *физиканын жогорку окуу жайларда окутуунун методологиясы;*
- *окуу - таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациялык теориялык негиздери;*
- *окуу-таануу ишмердүүлүгүн психологиялык аспектилери;*
- *билим сапатын аныктоонун диагностикалык аспектилери;*
- *студенттердин жана окуучулардын чыгармачыл изденүүсүнүн аспектилери;*
- *жаңы маалымат технологиясынын теориялык жана практикалык аспектилерин белгилеген.*

Студенттердин мотивациясын жогорулатууда жана калыптандыруу үчүн ЖОЖдордогу келечектеги физика мугалимдери окуй турган физика дисциплиналарынын ичинен молекулярдык физика бөлүмүнүн мазмуну каралган, молекулярдык физика бөлүмү боюнча лекциялык, практикалык, лабораториялык сабактарды камтыган окутуунун формасын лабораториялык сабактарды инновациялык методдор менен окутуу жолдору талданган. Окуу – таануу ишмердүүлүгүн мотивациясын калыптоо боюнча методика даярдалып, төмөнкү компоненттерден белгиленген: а) максат компоненти; б) мазмун компоненти; в) технологиялык компонент.

3-жыйынтык корутунду. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары менен сунушталган методиканын натыйжалуулугу окуу процессинде текшерүүнүн жыйынтыктары далилденген.

Педагогикалык эксперименттин ар бир этабында коюлган милдеттерге ылайык жогорку окуу жайларындагы физика профилинин студенттери окуй турган молекулярдык физика курсунун окуу-методикалык документацияларындагы мазмунуна талдоо жүргүзүлгөн.

Студенттердин физикалык кубулуштарды, процесстерди түшүндүрүүчү физикалык методдор менен мыйзам ченемдерди өздөштүрүүсүнүн практикадагы абалы изилденип; педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө студенттердин молекулярдык физиканы өздөштүрүү боюнча билимдеринин деңгээлинин өзгөрүү динамикасына талдоо жүргүзүлүп педагогикалык эксперименттин жыйынтыктарына сапаттык жана сандык жагынан талдоо жүргүзүлгөн. Тактап айтканда, мотивациянын арасынан окуу-таануу ишмердүүлүгү мотиви төртүнчү рейтингден экинчи рейтингге чейин көтөрүлүп физика боюнча билимге ээ болуу жөн гана тышкы мотивдин негизинде эмес, студенттин ички мотивин негизинде жүрүп окуу-таануу ишмердүүлүгүн мүнөзү өзгөрүүгө учурады деп белгилеген.

Иштелип чыккан методикалык сунуштарды педагогикалык эксперименттен апробациядан өткөрүп, текшерип анын эффективдүүлүгүн математикалык статистиканын ыкмалары аркылуу бекемдеген.

7. Актуалдуу маселеге тиешелүү теориялык жана прикладдык милдеттерди чечүүдө алынган жыйынтыктардын ички биримдигине жана багытына баа берүү.

Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы» деген темадагы кандидаттык диссертациясында ар бир главаларда жана параграфтарында ички биримдик сакталган. Жогорку окуу жайында молекулярдык физика бөлүмүн жаңы стандарттын талабына

ылайык окутуу, окутуунун сапатын жакшыртуунун актуалдуу көйгөйлөрүн изилдөө аныкталган, алар Россиянын жана Кыргыз республиканын белгилүү педагогдордун эмгектери менен байланыштырылган. Проблеманы чечмелөөнүн сунушталган жаңы ыкмалары келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүү жетишерлик аргументтелген. Алынган жыйынтыктар өз ара байланыштуу, практикалык сунуштары, теориялык негиздеги концепциялар педагогикалык принциптердин негизинде түзүлгөн.

8. Диссертациялык иштин практикалык мааниси. Кадырова Тойжандын кандидаттык диссертациясынын илимий жыйынтыктары аныкталган практикалык мааниге ээ боло алат. Изилдөө учурунда даярдалган окуу- методикалык сунуштар студенттердин окуу-таануу мотивин жогорулатуу ар бир студенттин жеке өзгөчөлүгүнө жараша өздүк окуу траекториясын камсыз кылууга багыттай алат. Окуу китебинен тышкары стандарттык эмес маселелерди чыгарууну колдонуу жана молекулярдык физиканын теориялык материалын турмуштагы жана техникадагы практикалык ордун ачып берүүсү студенттердин окуу мотивине чоң эффективдүү таасир берет. Студенттердин арасында мотив боюнча тренингдерди өткөрүү алардын инсандык өнүгүүсүнө б.а. окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын жогорку деңгээлге көтөрүлөт.

Даярдалган дидактикалык каражаттарды, иштелмелерди, методикалык колдонмолорду ЖОЖдун, колледждин окутуучулары жана орто мектептин физика мугалимдери пайдаланууга болот.

Т.Р. Кадырованын кандидаттык *диссертациясынын материалынын негизинде төмөнкүдөй сунуштар берилген:*

1. Келечектеги физика мугалимдерин даярдоодо окуу-таануу ишмердүүлүгүн ички мүмкүнчүлүктөрүн өркүндөтүү маанилүү факторлордун бири болуп саналат. Тактап айтканда, келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясынын өркүндөтүү студенттердин билим сапатын жогорулатат.

2. Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясынын өркүндөтүү методикасы студенттердин окуу процессине болгон көз караштарын өзгөртүү менен чыныгы терең жана бекем билимге ээ болушуна өбөлгө болот.

3. Жогорку окуу жайларда физиканы окутуудагы студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүү методикасынын натыйжалуулугун аныктоого багытталган педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары изилдөөнүн максатынын ишке ашырылгандыгын далилдейт.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын ишке киргизүүдө бир нече оң натыйжалар алынган.

9. Диссертациянын негизги жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланышы (апробацияланышы).

Диссертациянын негизги мазмуну автордун 3 окуу-методикалык колдонмосунда жана 14 илимий макалаларында жарыяланган (авторефератта тизмеси берилген).

10. Автореферат менен диссертациялык иштин мазмунунун дал келиши.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна дээрлик дал келет. Авторефераттын резюмелери мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде бирдей жазылган.

11. Сунуш, пикир. Мен Курманкулов Шекербек диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү, сунуш кылынган диссертацияны карап чыгып, *төмөнкү айрым мүчүлүштөрдү оңдоо* менен диссертациялык кеңеште изденүүчүнү алдын ала коргоо процессине киргизүүгө уруксат берүүгө болот.

1. Диссертацияда жогорку окуу жайларында физика мугалимин даярдоонун Мамлекеттик билим берүү стандарттынын өзгөрүү тенденциясы анализдеген. Бирок, анализ компетенциялардын сандык өзгөрүшү менен гана чектелип калган. Компетенциялардын түрлөрү боюнча кенен анализ жүргүзсө жакшы болмок.

2. Диссертацияда субъект катары бирде “окуучу” десе бирде “студент” жана “мугалим” деген аталыштар колдонулган. ЖОЖдо “студент” жана “окутуучу” гана катышат.

3. Авторефераттын 15-бетинде: “Өзгөчө физикалык эксперименттердин виртуалдуу варианттарын даярдоо менен аларды окуу порталдарына жайгаштыруу күтүлгөн жыйынтыктарды камсыз кылат”-деген пикир көрсөтүлгөн. Бирок, диссертациялык изилдөөдө лабораториялык жумуштардын виртуалдуу варианттары көрсөтүлгөн эмес.

4. Диссертанттын өзүнүн макалалары диссертациядагы ссылда көрсөтүлүп берилбей калган, аларды көрсөтүп жазып коюу керек.

Бул айтылган сунуш пикирлерди кыска убакыттын ичинде ондоп коюуга мүмкүнчүлүк бар. Ошондуктан *Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методикасы»* -аталыштагы диссертациялык ишти алдын ала коргоо процедурасына киргизүүнү сунуштайм.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү п.и.д., доцент Курманкулов Ш.Ж.

26.09.2023

Ш. Курманкуловдун кол белгисин тастыктаймын
КБ бөлүмүнүн башчысы,

В. Бешкемпиров

*Эксперт Ш. Ж. Курманкуловдун
колун тастыктаймын.
Окутуучу кадыр*

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу Д 13.23.675 диссертациялык кеңештин эксперттик комиссия мүчөсү Ш. Ж. Курманкуловдун «**13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)**» адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн берилген **Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы»** - деген темадагы диссертациясына жазган

К О Р У Т У Н Д У С У

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү мен **Ш. Ж. Курманкулов** изденүүчү **Кадырова Тойжан Рыскуловна** тарабынан жазылган «**13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)**» адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн берилген «**Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы**» - деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келдим:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Кадырова Тойжан Рыскуловна тарабынан берилген «**Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы**» - деген темадагы кандидаттык диссертациясы, диссертациялык кеңештин **профилине туура келет**. Бул илимий иште, «**13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)**» - адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү окутуунун теориясы жана методикасы боюнча илимий изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

2. Илимий иштин максаты: келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мазмунун жана өркүндөтүүнүн технологиясын иштеп чыгуу жана анын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү каралган.

3. Изилдөөнүн милдеттери: диссертациядагы коюлган максаттар төмөнкү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. Жогорку окуу жайларда келечектеги физика мугалимдерин даярдоонун теориядагы жана практикадагы абалын талдоо.

2. Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн калыптандыруунун мазмунун жана аны өркүндөтүүнүн илимий-методикалык шарттарын аныктоо.

3. Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүгө багытталган дидактикалык материалдарды даярдоо жана окутуунун технологияларын иштеп чыгуу, аны жогорку окуу жайлардын практикасына киргизүү.

4. Иштелип чыккан физика дисциплинасынын окуу методикасынын эффективдүүлүгүн педагогикалык экспериментте текшерүү жана аларды талдоо.

Диссертациялык иштин **изилдөө объектиси** катары жогорку окуу жайларда келечектеги физика мугалимдерин даярдоо процесси каралган.

4. Изилдөөнүн предмети: келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн калыптандыруу.

Бул 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча изилдөөнүн талаптарына толугу менен жооп берет.

Диссертациялык темага байланыштуу илимий иштерди жүргүзүүдө төмөнкүдөй **илимий методдор колдонулган:** теориялык-изилденүүчү проблема боюнча психологиялык-педагогикалык, методикалык адабияттарды талдоо, логикалык ой жүгүртүү, салыштыруу, абстракциялоо, сурамжылоо, идеалдаштыруу, пикир алмашуу, алдыңкы тажрыйбаларды пайдалануу, эксперимент, педагогикалык тажрыйбаларды анализдөө жана жалпылоо.

Бул, «13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)» - адистиги боюнча изилдөө методдорунун талаптарына туура келет.

5. Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Диссертациянын кириш бөлүгүндө көрсөтүлгөндөй 2021-2040-жылдары Билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясында: «...билим берүү уюмдарында компетенттүү адистерди даярдоонун сапатын конкреттүү жакшыртуу; билим берүү системасындагы инсандын мотивациялык чөйрөсүнүн

өнүгүшүнө, өсүшүнө багытталган ар тараптуу иштерди жакшыртуу...» белгиленген. Өз учурунда физик студенттердин билим сапатын жакшыртуунун фундаментталдык негиздеринин бир катары окуу–таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү кабыл алынат. Ошондой эле санарип кыргызстан 2019-2023” санариптик трансформациянын концепциясынын 4.1. пунктунда санариптик көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн жолдору каралган. Мындан тышкары, Республикабыздагы 2021 – жылы бекитилген жогорку кесиптик билим берүү стандартында болочоктогу физика мугалими ээ болуучу компетенцияларда “ ... келечектеги кесибинин коомдук маанисин түшүнөт, кесиптик ишмердүүлүгүн жүргүзүүгө мотивацияланып турат” деп так жана даана көрсөтүлгөн. Ошондой эле билим берүү уюмдарында компетенттүү адистерди даярдоонун сапатын жакшыртуу жана билим берүү системасындагы инсандын мотивациялык чөйрөсүнүн өнүгүшүнө, өсүшүнө багытталган ар тараптуу жакшыртуу иштери болуу керек деген милдетти алган.

Диссертацияда жогорку окуу жайларынын физика адистигинин студенттери физиканы өздөштүрүүдө айрым маселелер аныкталган. Мисалы, студенттер жалпы физика бөлүмүнүн таанып-билүүчүлүк максатына, илимий мазмунуна жана алардын практикалык аспектисине терең маани беришпейт. Натыйжада жогорку окуу жайларында физика адистигинде окуган студенттер жалпы физика боюнча кубулуштарды терең ачык бере алышпагандыгы, билимдери жана көндүмдөрү толук жана даана эместиги аныкталган. Бул маселенин түпкүрүндө студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн өркүндөтүүнү атайын изилденбегендиги менен түшүндүрүлөт. Ошондуктан, диссертацияда каралып жаткан жогорку окуу жайларында келечектеги физика мугалимдерин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү маселеси актуалдуу болуп саналат.

Ошондуктан жогорудагы айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан аткарылган илимий изилдөө иш актуалдуу жана өз убактысында көтөрүлгөн маселеге арналган.

6. Илимий жыйынтыктар. Диссертациялык иште физиканы окутуунун теориясы жана методикасы илиминин өнүгүшү үчүн маанилүү төмөндөгүдөй жаңы илимий негизделген теориялык жана практикалык жыйынтыктар келтирилген:

1-жыйынтык корутунду. Келечектеги физика мугалимдерине жалпы физиканы окутуунун педагогикалык теориядагы жана практикадагы абалдарын талдоо ишке ашырылгандыгы жана студенттердин негизги ишмердүүлүгү болуп саналган окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мүнөзү, анын жүрүшү жана жыйынтыгы окуу мотивдери менен аныкталары белгиленген.

Мында изденүүчү илимий булактарга талдоо жүргүзүү менен студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн жүргүзүүдө алардын инсандык өнүгүшү көбүнчө алардын өздүк мотивине түздөн-түз көз каранды боло турганын тастыктаган. Жалпы республикалык тестти жүргүзүүнүн көрсөткүчтөрүнүн анализинин өзгөчөлүктөрүн белгилеген: а) жалпы тестке катышкан бүтүрүүчүлүрдү үлүшүнүн төмөндөөсүн; б) физика предметин тандаган бүтүрүүчүлөрдүн дагы үлүшүнүн төмөндөөсүн; в) физика боюнча тестти тапшыргандардын алтымыш процентке чукулу босого баллга жетише алышпагандыгын белгилеген.

Окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациялык негизин окуу процессине катышып жаткан студенттердин таануу кызыгуусу жана эрк касиети менен байланыштуу экендигин көрсөткөн. Студенттердин окуу – таануу ишмердүүлүгүн когнитивдик ишмердүүлүккө (ишмердүүлүктүн “тышкы” мүнөзү) жана баалуулук маңыздык ишмердүүлүккө (ишмердүүлүктүн “ички”) ажыратпоону жана окуу-таануу ишмердүүлүгүн натыйжасы мотивациянын деңгээлинен көз каранды деп белгилеген.

2-жыйынтык корутунду. Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациясын өркүндөтүүнүн методдорунун бири катарында электрондук берүү ресурстарын натыйжалуу колдонуу белгиленген.

Диссертант бул бөлүмдү аткарып студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүдө илимий педагогикалык изилдөөнүн теориялык, методологиялык негиздерин

- физиканын жогорку окуу жайларда окутуунун методологиясы;
- окуу - таануу ишмердүүлүгүнүн мотивациялык теориялык негиздери;
- окуу-таануу ишмердүүлүгүн психологиялык аспектилери;
- билим сапатын аныктоонун диагностикалык аспектилери;
- студенттердин жана окуучулардын чыгармачыл изденүүсүнүн аспектилери;

- жаңы маалымат технологиясынын теориялык жана практикалык аспектилерин белгилеген.

Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнү жогорулатууда төмөндөгүлөргө басым жасаган. Жалпы физика курсунун мазмуну каралган. Жалпы физика бөлүмү боюнча лекциялык, практикалык, лабораториялык сабактарды камтыган окутуунун формасын лабораториялык сабактарды инновациялык методдор менен окутуу жолдору талданган. Студенттердин окуу – таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнү калыптоо боюнча илимий изилдөөлөрдүн анализинин негизинде методика иштелип чыгып, студенттердин таанып-билүү ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы төмөнкү компоненттерди белгилеген: а) максаттык компоненти; б) мазмундук компоненти; в) технологиялык компонент.

3-жыйынтык корутунду. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары менен сунушталган методиканын натыйжалуулугу окуу процессинде текшерүүнүн жыйынтыктыктары далилденген.

Педагогикалык эксперименттин ар бир этабында коюлган милдеттерге ылайык жогорку окуу жайларындагы физика профилинин студенттери окуй турган жалпы физика курсунун окуу-методикалык документацияларындагы мазмунуна талдоо жүргүзүлгөн. Студенттердин физикалык кубулуштарды, процесстерди түшүндүрүүчү физикалык методдор менен мыйзам ченемдерди өздөштүрүүсүнүн практикадагы абалы изилденип; педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө студенттердин жалпы физиканы өздөштүрүү педагогикалык эксперименттин жыйынтыктарына сапаттык жана сандык жагынан талдоо жүргүзүлгөн. Тактап айтканда, окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн мотиви төртүнчү рейтингден экинчи рейтингге чейин көтөрүлүп физика боюнча билимге ээ болуу жөн гана тышкы мотивдин негизинде эмес, студенттин ички мотивин негизинде жүрүп окуу-таануу ишмердүүлүгүн мүнөзү өзгөрүүгө учурады деп белгилеген.

Иштелип чыккан методикалык сунуштарды педагогикалык эксперименттен апробациядан өткөрүп, текшерип анын эффективдүүлүгүн математикалык статистиканын ыкмалары аркылуу бекемдеген.

7. Актуалдуу маселеге тиешелүү теориялык жана прикладдык милдеттерди чечүүдө алынган жыйынтыктардын ички биримдигине жана багытына баа берүү.

Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы»-деген темадагы кандидаттык диссертациясында ар бир главаларда жана параграфтарында ички биримдик сакталган. Жогорку окуу жайында жалпы физика бөлүмүн жаңы стандарттын талабына ылайык окутуу, окутуунун сапатын жакшыртуунун актуалдуу көйгөйлөрүн изилдөө аныкталган, алар Россиянын жана Кыргыз Республикасынын белгилүү педагогдордун эмгектери менен байланыштырылган. Проблеманы чечмелөөнүн сунушталган жаңы ыкмалары келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү жетишерлик аргументтелген. Алынган жыйынтыктар өз ара байланыштуу, практикалык сунуштары, теориялык негиздеги концепциялар педагогикалык принциптердин негизинде түзүлгөн.

8. Диссертациялык иштин практикалык мааниси. Кадырова Тойжандын кандидаттык диссертациясынын илимий жыйынтыктары аныкталган практикалык мааниге ээ боло алат. Изилдөө учурунда даярдалган окуу-методикалык сунуштар студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү ар бир студенттин жеке өзгөчөлүгүнө жараша өздүк окуу траекториясын камсыз кылууга багыттай алат. Окуу китебинен тышкары стандарттык эмес маселелерди чыгарууну колдонуу жана физиканын теориялык материалдарын турмуштагы жана техникадагы практикалык ордун ачып берүүсү эффективдүү таасир берет. Даярдалган дидактикалык каражаттарды, иштелмелерди, методикалык колдонмолорду ЖОЖдун, колледждин окутуучулары жана орто мектептин физика мугалимдери пайдаланууга болот.

Т. Кадырованын кандидаттык диссертациясынын материалынын негизинде төмөнкүдөй сунуштар берилген:

1. Келечектеги физика мугалимдерин даярдоодо окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү маанилүү факторлордун бири болуп, тактап айтканда студенттердин билим сапатын жогорулатат.

2. Студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү методикасы студенттердин окуу процессине болгон көз караштарын өзгөртүү менен чыныгы терең жана бекем билимге ээ болушуна өбөлгө болот.

3. Жогорку окуу жайларда физиканы окутуудагы студенттердин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү методикасынын натыйжалуулугун аныктоого багытталган педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары изилдөөнүн максатынын ишке ашырылгандыгын далилдейт.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын ишке киргизүүдө бир нече оң натыйжалар алынган.

9. Диссертациянын негизги жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланышы (апробацияланышы).

Диссертациянын негизги мазмуну автордун 14 илимий макалаларында жарыяланган (авторефератта тизмеси берилген).

10. Автореферат менен диссертациялык иштин мазмунунун дал келиши.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна дээрлик дал келет. Авторефераттын резюмелери мамлекеттик, расмий жана английс тилдеринде бирдей жазылган.

11. Сунуш, пикир. Мен Курманкулов Шекербек диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү, сунуш кылынган диссертацияны карап чыгып, төмөнкү айрым мүчүлүштөрдү бийдоо менен диссертациялык кеңеште изденүүчүнү алдын ала коргоо процессине киргизүүгө уруксат берүүгө болот.

Диссертацияда жогорку окуу жайларында физика мугалимин даярдоонун Мамлекеттик билим берүү стандартынын өзгөрүү тенденциясы анализдеген. Бирок, анализ компетенциялардын сандык өзгөрүшү менен гана чектелип калган. Компетенциялардын түрлөрү боюнча кенен анализ жүргүзсө жакшы болмок.

Диссертацияда субъект катары бирде “окуучу” десе бирде “студент” жана “мугалим” деген аталыштар колдонулган. ЖОЖдо “студент” жана “окутуучу” гана катышат.

Авторефераттын 14-бетинде: “Физикалык эксперименттердин виртуалдуу варианттарын даярдоо менен аларды окуу порталдарына жайгаштыруу күтүлгөн жыйынтыктарды камсыз кылат” деген пикир көрсөтүлгөн. Бирок, диссертациялык изилдөөдө лабораториялык жумуштардын виртуалдуу варианттары көрсөтүлгөн эмес.

Бул айтылган сунуш пикирлерди кыска убакыттын ичинде оңдоп коюуга мүмкүнчүлүк бар. Ошондуктан **Кадырова Тойжан Рыскуловнанын «Келечектеги физика мугалимдеринин окуу-таануу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы»** - аталыштагы диссертациялык ишти алдын ала коргоого сунуштоого болот.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү: *Ш.Ж. Курманкулов* и.и.д., доцент Курманкулов Ш.Ж.

Ш. Ж. Курманкуловдун кол белгиси:

тастыктаймын, КБ бөлүмүнүн башчысы:

В. Бешкемпиров

*Эксперт Ш.Ж. Курманкуловдун
колун тастыктаймын.
Окучулар үчүн кабинет*

18.03.2024